

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Методична серія
Випуск № 474

Т. І. Лункіна
Л. С. Дранус, К. Л. Нетудихата

МЕНЕДЖМЕНТ

Методичні рекомендації

До виконання
міждисциплінарної курсової роботи
здобувачами вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
за спеціальністю 073 / D 3 менеджмент

Миколаїв, 2026

УДК 005:001.891
Л 84

*Рекомендовано до друку радою факультету
економічних наук ЧНУ ім. Петра Могили
(протокол № 3.4.2 від 27 листопада 2025 р.)*

Рецензенти:

Бурковська А. І., канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту, Миколаївський національний аграрний університет.

Ужва А. М., д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри аспірантури та докторантури ЧНУ ім. Петра Могили.

Лункіна Т. І., Дранус Л. С., Нетудихата К. Л.

Л 84 Менеджмент. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2026.
60 с. (Методична серія; вип. 474)

Методичні рекомендації обговорено на засіданні кафедри менеджменту та рекомендовано для здобувачів вищої освіти I курсу галузі знань галузі знань D «Бізнес, адміністрування та право», спеціальності D 3 «Менеджмент».

УДК 7.012 (076)

ISSN 1811-492X

© Лункіна Т.І.,
© Дранус Л.С.,
© Нетудихата К. Л.
© ЧНУ ім. Петра Могили, 2026

ЗМІСТ

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	4
2. ЗМІСТ, СТРУКТУРА, ОБСЯГ КУРСОВОЇ РОБОТИ.....	5
2.1. Характеристика основних елементів курсової роботи.....	5
2.2. Структура вступу.....	5
2.3. Структура основної частини.....	7
3. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ.....	11
4. ПОРЯДОК РЕЦЕНЗУВАННЯ ТА ЗАХИСТУ КУРСОВОЇ РОБОТИ.....	15
5. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ.....	16
ДОДАТКИ.....	18

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Курсова робота (курсний проєкт) – вид самостійної навчально-наукової роботи з елементами дослідження, що виконується студентами закладів вищої освіти з метою закріплення, поглиблення та узагальнення знань, здобутих під час навчання, а також їх застосування для комплексного вирішення конкретного фахового завдання.

Тема курсової роботи обирається студентом згідно з його бажанням та можливостями. Обрана тема повинна висвітлювати сутність і концептуальні проблеми менеджменту, що виникають у процесі здійснення управлінської діяльності на підприємстві.

Метою написання курсової роботи є:

- поглиблення знань студентів з актуальних проблем окремої галузі науки;
- систематизація отриманих теоретичних знань;
- розвиток умінь самостійного критичного опрацювання наукових джерел;
- формування дослідницьких умінь студентів;
- стимулювання студентів до самостійного наукового пошуку;
- розвиток умінь аналізувати передовий досвід та узагальнювати власні спостереження;
- формування вміння практичної реалізації результатів дослідження проблеми у самостійно виконаних розробках.

2. ЗМІСТ, СТРУКТУРА, ОБСЯГ КУРСОВОЇ РОБОТИ

План роботи тісно пов'язаний з її структурою. Структура роботи складається зі вступу, основної частини й висновків. Завдання студента полягає не в надмірній деталізації частин, а в забезпеченні логічності та послідовності викладу матеріалу.

Теоретично правильно викласти матеріал в письмовій формі – це важливий етап у виконанні курсової роботи.

2.1. Характеристика основних елементів курсової роботи

Робота повинна містити: титульний лист, зміст, список умовних позначень (за необхідності), вступ, основну частину (що складається з двох-чотирьох розділів), висновки, список використаних джерел, додатки (за необхідності). Можливо включення ілюстративного матеріалу.

Співвідношення обсягу структурних складових курсової роботи наступне:

- титульний лист – 1 стор.;
- вступ – 2 стор.;
- основна частина (включно з титульним листом, змістом, списком умовних позначень, вступом, висновками) – 30-40 стор.;
- висновки – 2 стор.;
- список використаних джерел – 40-50;
- додатки – обсяг не регламентовано.

2.2. Структура вступу.

У цій частині дослідження дається загальна характеристика роботи у рекомендованій нижче послідовності.

Актуальність дослідження – обов'язкова вимога до курсової роботи. Вступ починається з обґрунтування актуальності обраної теми. Шляхом критичного аналізу та порівняння з наявними рішеннями проблеми обґрунтовують актуальність і необхідність дослідження зазначеної теми, рішення висунутої проблеми для сучасної науки. Важливо пояснити, чому ця тема є актуальною саме сьогодні та в конкретних соціально-економічних умовах. Розкриття актуальності не повинно бути багатослівним, достатньо кількома реченнями висловити головне – суть проблеми.

Об'єкт дослідження – це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію. Це те, на що спрямований процес пізнання. Визначаючи об'єкт дослідження, потрібно дати відповідь на питання: що саме розглядається в роботі загалом?

Предмет дослідження – це частина об'єкта, в якій проблема має

сфокусований характер. Це найбільш значущі з практичної і теоретичної точки зору властивості, характеристики, особливості досліджуваного об'єкта. Предметом дослідження можуть бути явища загалом або окремі їх боки, аспекти і відносини між окремими сторонами і цілим. Таким чином, предмет позначає певний аспект розгляду поставленої в роботі проблеми, дає уявлення про те, як розглядається об'єкт, які його відносини, властивості, сторони і функції порушені в дослідженні.

Мета дослідження – формулюється, ґрунтуючись на темі самої роботи, й орієнтує на вирішення поставленої в ній проблеми в теоретичному та практичному аспектах. Не слід формулювати мету як «дослідження...»,

«вивчення ...», оскільки ці слова вказують на спосіб досягнення мети, а не на саму мету. Формулювання мети покликане зв'язати предмет, проблему і очікуваний результат і тим самим визначити напрямок дослідження.

Реалізація мети передбачає вирішення певних завдань.

Завдання дослідження – це етапи, на кожному з яких вирішується якась конкретна, вузька проблема, виробляється та чи інша дослідницька операція (вивчення і осмислення необхідної літератури, збір фактів, їх аналіз, зіставлення, систематизація та класифікація, вибір методології наукового пошуку).

Якщо виникли проблеми у процесі *підготовки вступу* курсової роботи, доречно перевірити правильність визначення основних її характеристик за допомогою наступної таблиці.

Проблема	Що саме потрібно вивчити з того, що раніше не було вивчено? <i>Проблемна ситуація</i> – це суперечність між типовим станом об'єкта дослідження в реальній практиці і вимогами до його більш ефективного функціонування. Специфічно рисою проблемної ситуації є те, що для її розв'язання необхідно вийти за рамки старого, вже досягнутого знання.
Тема	Як це назвати? <i>Назва теми</i> , як правило, певною мірою відображається у формулюванні мети дослідження.
Актуальність дослідження	Чому, для чого цю проблему потрібно досліджувати сьогодні, в цій країні, що в ній цікавого? <i>Актуальність дослідження</i> включає оцінку сучасного стану досліджуваної проблеми, обґрунтування її актуальності, новизни та необхідності проведення такого дослідження.

Об'єкт дослідження	Що розглядається? <i>Об'єктом</i> дослідження є частина об'єктивної реальності, на яку спрямована пізнавальна активність практичної і теоретичної діяльності дослідника; вся сукупність зв'язків, відношень різних аспектів теорії і практики, що є джерелом необхідної для дослідника інформації.
Предмет дослідження	Який більш вузький аспект об'єкта, які нові відносини, властивості, проблеми, функції об'єкта розкриває дане дослідження? <i>Предмет дослідження</i> – це сторона об'єкта дослідження та його досліджувані якості і галузь використання. Таким чином, <i>предмет дослідження є більш вузьким, ніж його об'єкт.</i>
Мета дослідження	Який результат дослідник має намір отримати, яким він його бачить, як вирішується поставлена проблема? <i>Мета</i> дослідження – усвідомлений образ очікуваного результату, на досягнення якого спрямоване дослідження. Результат має бути спрямованим на вироблення суспільнокорисного продукту з вищими, ніж було раніше, показниками якості або процесу її досягнення. Поставленої мети досягти треба обов'язково. І неодмінно перевірити, чи визначене чітко досягнення мети у висновках.
Завдання дослідження	Що потрібно зробити, щоб мета була досягнута? <i>Формулювання завдань</i> , які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети в трьох-чотирьох пунктах, де вказуються головні напрямки пошуку дослідження.

2.3. Структура основної частини

В основній частині (загальним обсягом 30-40 сторінок) глибоко та всебічно розкривається сутність вибраної теми, її найважливіші питання та проблеми.

У цій частині курсової роботи здобувач повинен продемонструвати свої знання з досліджуваної проблематики, уміння узагальнювати матеріал, послідовно його викладати, робити висновки, обґрунтовувати свої пропозиції та рекомендації.

Основну частину курсової роботи рекомендується поділити на три розділи обсягом 10-12 сторінок кожний. Рекомендації щодо змістового наповнення кожного з розділів основної частини наводяться нижче.

Перший розділ роботи присвячується розгляду теоретичних аспектів досліджуваної проблеми і слугує підґрунтям для подальшого викладення матеріалу.

У першому розділі обґрунтовується теоретична база обраної проблеми, здійснюється огляд літературних джерел, сучасних наукових розробок, опублікованих статистичних даних із посиланням на джерела, а також іншої інформації, пов'язаної з темою. На основі вивчення наукової, навчально-методичної літератури розкриваються підходи різних авторів до розв'язання проблеми, показується, у чому полягає подібність, а у чому – відмінність їх поглядів, а також обґрунтовуються власні погляди на проблему.

Оскільки проникнення в сутність явища і процесу, що досліджується, можливо тільки за умови використання системного підходу, у першому розділі доцільно також розглянути історію розвитку предмета дослідження та проаналізувати зарубіжний досвід організації економічних процесів.

У цьому розділі необхідно розв'язати завдання, пов'язані з:

- концепцією предмета дослідження;
- місцем предмета дослідження в об'єкті дослідження;
- впливом предмета дослідження і проблем, що з ним пов'язані, на стан розвитку економіки.

Розв'язувати ці проблеми необхідно шляхом огляду і критичного аналізу літературних джерел, що включає такі їх види:

- навчально-методичні (підручники, навчальні посібники, конспекти лекцій, методичні рекомендації);
- наукові (монографії, статті в наукових журналах, тези доповідей на науково-практичних конференціях);
- періодичні видання (газети, журнали, часописи тощо);
- законодавчо-нормативні акти (Конституція України, кодекси, закони, укази, постанови, розпорядження, інструкції, листи тощо).

Огляд літературних джерел – це вища форма узагальнення інформації. Він систематизує зміст багатьох документів за основними напрямками їх використання. Водночас повинна надаватись аргументована оцінка і критичний аналіз використаних відомостей.

На всі першоджерела, які цитуються або згадуються, обов'язково повинні бути посилання згідно з нумерацією у списку використаних джерел, наприклад: О. С. Петренко [27] вважав, що..., однак окремі автори [15; 52] не поділяють подібну точку зору. Якщо після фрази немає посилання, припускається, що її авторство належить студенту, тому студент зобов'язаний вкрай уважно та відповідально поставитись до посилань на джерела інформації.

Типовими помилками, яких припускаються студенти в теоретичному розділі роботи, є:

- подання теоретичної інформації без її подальшого критичного аналізу;
- подання в розділі довідкової та загальновідомої інформації;
- подання інформації винятково в текстовій формі без підкріплення її порівняльними таблицями і наочними рисунками.

Другий розділ роботи. Цей розділ курсової роботи має носити аналітичний характер. Залежно від специфіки обраної проблеми висвітлюються існуючі методики аналізу її дослідження, визначаються їх переваги та недоліки. Зокрема, у цьому розділі здійснюється аналіз системи показників, які дозволяють оцінити різні сторони предмету дослідження (рівень, сутність, властивості, особливості, характер змін, співвідношення складових).

Третій розділ курсової роботи повинен бути максимально насиченим фактологічною інформацією, представленою у вигляді таблиць, діаграм, графіків, схем тощо. Залежно від специфіки обраної проблеми особливу увагу слід надати висвітленню особливостей прояву та розв'язання досліджуваної проблеми у практиці, широко використовуючи аналіз статистичної інформації щодо предмету дослідження. Інформаційну базу мають складати публікації у періодичних виданнях, статистичні щорічники, монографії, спеціальна література з обраної проблематики. Також в цьому розділі обґрунтовується доцільність застосування у практиці найбільш ефективних теорій (або їх елементів) з теми дослідження, пропозиції щодо можливих шляхів вирішення проблем та удосконалення управлінської діяльності. Розділи основної частини мають бути логічно пов'язаними між собою та пропорційні за обсягом сторінок. Теоретичні положення повинні виступати основою для аналізу первинних матеріалів або статистичної інформації, а висновки та пропозиції мають базуватися на викладених теоретичних положеннях та проведеному аналізі.

Кожен з розділів курсової роботи повинен містити по три пункти, наприклад: 1.1., 1.2., 1.3.

Висновки. Містять теоретичні й практичні підсумки проведеного дослідження. Виписуються загальні висновки, які відображають коротку оцінку проаналізованих теоретичних положень. Висновки повинні логічно впливати зі змісту викладеного матеріалу, бути самостійними й конструктивними.

Основне призначення висновку – резюмувати зміст (підбити підсумок) роботи, вигідно підкреслити її переваги. У висновку роботи викладаються положення, що характеризують ступінь розкриття теми, визначається рівень досягання мети і вирішення завдань роботи.

Висновки мають форму синтезу отриманих у роботі результатів за матеріалом, викладеним у розділах. Цей синтез являє собою послідовне, логічне та структуроване викладення отриманих результатів дослідження студента, їх співвідношення з метою роботи і конкретними завданнями, поставленими та сформульованими у вступі.

Саме у висновках найбільш яскраво виявляється спроможність (або неспроможність) студента ясно мислити і викладати матеріал. У цій частині роботи міститься так зване «вихідне знання» стосовно до вхідного. Саме воно виноситься на обговорення і впливає на оцінку комісії під час захисту роботи. Таке вихідне знання не повинно підмінятися механічним складанням висновків у кінці підрозділів, а повинно містити логічне викладення головних підсумкових результатів усієї роботи. Рекомендований обсяг матеріалу у висновках – 2-3 сторінки.

Список використаних джерел. У списку наводяться джерела, на які зроблені посилання в курсовій роботі, а також ті, які були опрацьовані під час написання курсової роботи. Водночас слід дотримуватися вимог стосовно назви джерел та послідовності їх розміщення у списку. Перелік джерел, з якими студент ознайомився в процесі підготовки роботи, але не цитував їх, не повинен перевищувати 20% від загальної кількості літературних джерел.

Список джерел (бібліографічний апарат) у курсовій роботі – це ключ до джерел, якими користувався автор під час дослідження. Він свідчить про ступінь обізнаності студента з наявною літературою з теми роботи. Такий список є складовою частиною курсової роботи, відображає самостійну творчу роботу її автора, дозволяє оцінити ступінь фундаментальності проведеного дослідження. Загальний перелік літератури повинен налічувати не менше ніж 20-25 джерел.

Додатки. Після списку використаних джерел розміщуються додатки. У додатки необхідно винести проміжні розрахункові матеріали, статистичну звітність таблиці, що займають цілу сторінку, а також інші матеріали, використання яких в основній частині роботи порушує логічність викладення.

3. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Текст курсової роботи має бути належним чином оформлений як стилістично, так і граматично та технічно.

Розділи та окремі питання курсової роботи повинні бути чітко визначені, викладені у логічній послідовності і конкретизовані. Таблиці, ілюстративний матеріал, додатки мають бути змістовними та оформленими відповідно до стандартів виконання письмових робіт у вищій школі.

Текст курсової роботи повинен бути надрукований на комп'ютері на одній стороні стандартного білого аркуша паперу А4 (210 x 297 мм).

Під час виконання роботи на ПК необхідно дотримуватися наступних вимог:

- відступи: зліва – 2,5 см, зверху і знизу – 2 см, справа – 1,5 см;
- абзац – 1,25 см;
- шрифт – *Times New Roman*;
- розмір шрифту – 14;
- міжрядковий інтервал – 1,5.

Шрифт друку повинен бути чітким з однаковою щільністю тексту, стрічка

– чорного кольору середньої жирності.

Слово «ЗМІСТ» записують у вигляді заголовка по центру. Навпроти останнього речення назви розділу або підрозділу в правій частині змісту зазначають номер сторінки, з якої починається розділ (підрозділ).

Під час оформлення тексту курсової роботи заголовки структурних частин

«ВСТУП», «НАЗВА РОЗДІЛУ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами симетрично до тексту, заголовки підрозділів – маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Переноси слів у заголовках не дозволяються. Крапки в кінці заголовків не ставляться. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, то їх розділяють крапкою. Відстань між заголовком та текстом повинна дорівнювати одному рядку.

Кожну структурну частину курсової роботи (вступ, розділ, висновки, список використаних джерел, додатки) потрібно починати з нової сторінки.

Друкарські помилки, описки і графічні неточності, виявлені в процесі написання курсової роботи, можна виправляти підчищенням або зафарбуванням білою фарбою і нанесенням на тому ж місці або між

рядками виправленого тексту (фрагменту малюнка) машинописним способом. Кількість виправлень повинна бути мінімальною: на одній сторінці не більше двох виправлень від руки чорним чорнилом.

Усі листки курсової роботи повинні бути пронумеровані та зброшуровані або переплетені способом, що забезпечує їх збереженість.

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, малюнків, таблиць, призводять арабськими літерами без знака «№».

Першою сторінкою роботи вважається титульний аркуш, який включається до загальної нумерації сторінок роботи. На титульному аркуші номер сторінки не ставлять, на наступних аркушах номер ставлять у верхньому правому куті сторінки без крапки наприкінці.

Ілюстрації. Зміст ілюстрацій має доповнювати текст роботи, поглиблювати розкриття суті явища, наочно ілюструвати думки автора, і тому в тексті на кожному з них повинно бути посилання з коментарем. Ілюстрації (діаграми, схеми, графіки тощо) і таблиці слід подавати в роботі безпосередньо після тексту, де їх згадано вперше, або на наступну сторінку. Якщо вони містяться на окремих сторінках курсової роботи, їх включають до загальної нумерації сторінок. Ілюстративні або табличні матеріали, розміри яких є більші за формат А4, враховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування в тексті або в додатках. На всі ілюстрації мають бути посилання в тексті.

Усі ілюстрації, незалежно від того, чи є вони графіками, діаграмами, схемами позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій у додатках. Номер ілюстрації має складатися з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка: наприклад, «Рис. 1. 2» (другий рисунок першого розділу). Між номером ілюстрації та її назвою крапка не ставиться. У кінці назви рисунку крапку не ставлять. Номер ілюстрації, її назва і пояснювальні підписи розміщуються послідовно під ілюстрацією. Номер та назву не виділяють жирним шрифтом.

Якість ілюстрації має забезпечувати її чітке відтворення, вона повинна бути зроблена за допомогою комп'ютера і бути чорно-білою. Ілюстрацію та її назву не можна відривати одне від одного або розривати. Рисунок відокремлюють від подальшого тексту роботи вільним рядком.

Таблиці нумерують послідовно у межах розділу (за винятком тих, що розміщені в додатках). У правому верхньому куті розміщують напис «Таблиця» із зазначенням її номера, який складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка: наприклад, «Таблиця 2. 3» (третя таблиця другого розділу). Після но-

мера таблиці крапка не ставиться. У наступному рядку обов'язково подається назва таблиці, яку друкують симетрично до тексту. Назву таблиці починають з великої літери, не підкреслюють, не виділяють жирним шрифтом і крапку в кінці не ставлять. Під назвою таблиці, не пропускаючи вільного рядка, розміщують власне таблицю.

На всі таблиці повинні бути посилання в тексті, при цьому слово «таблиця» в тексті пишуть скорочено, наприклад: «...у табл. 3. 2».

Таблицю подають після першого згадування про неї в тексті або, якщо це неможливо, на наступній сторінці. Таблицю розміщують таким чином, щоб її можна було читати без повороту переплетеного блоку роботи або з поворотом за годинниковою стрілкою.

Для тексту в таблицях допускається використання шрифту 10 або 12 pt Times News Roman через одинарний міжрядковий інтервал.

У разі перенесення таблиці на іншу сторінку над подальшими частинами пишеться: наприклад, «Продовження табл. 3. 2». Якщо розмір таблиць складає 2 повних аркуші або більше, така таблиця переноситься в додатки. У таблицях слід обов'язково зазначати одиницю виміру. Якщо всі одиниці виміру є однакові для всіх показників таблиці, вони наводяться у заголовку. Одиниці виміру мають наводитися у відповідності до стандартів. Числові величини у таблиці повинні мати однакову кількість десяткових знаків. Заголовки колонок таблиць починаються з великої літери. Розділ або підрозділ не може завершуватися таблицею, після неї обов'язково має бути текст.

Формули в курсовій роботі нумеруються в межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули в розділі, між якими ставлять крапку. Нумери формул пишуть біля правого поля аркуша на рівні відповідної формули в круглих дужках, наприклад: «(3.1)» (перша формула третього розділу). Цифровий матеріал, як правило, має оформлятися у вигляді таблиці.

Цитати та статистичні дані, які наводяться в тексті роботи, повинні мати посилання на першоджерела. Приклад: Для управління організацією «за цілями та результатами» необхідно вирішити найактуальнішу проблему — організувати високопродуктивну працю працівників усіх категорій. Але для цього необхідно мати відповідний інструмент. Такий інструмент — оцінка трудової діяльності, яка, за твердженнями західних вчених, є «не будь яким додатковим інструментом, а основним напрямом розвитку управління персоналом» [20, с. 57] (20 — це порядковий номер джерела у списку використаних джерел, 57 — відповідна сторінка).

Під час наведення цитат у роботі необхідно точно відтворити цитований текст. Текст цитати починається і закінчується лапками і наво-

диться у тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі. Цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора. Кожна цитата супроводжується посиланням на джерело.

Посилання забезпечують фактичну вірогідність відомостей про документ, що цитується, дають можливість ознайомлення з документом, одержання уявлення про його зміст, обсяг. Посилатися потрібно на останні видання публікацій. Не допускаються так звані «запозичення», коли матеріали чи положення видаються за власний доробок студента. Не можна також допускати суцільного цитування відповідних джерел чи іншого їх надмірного використання, коли «питома вага» такого використання в курсовій роботі перевищує 50% загального обсягу курсової роботи.

Список використаних джерел, на які є посилання в основній частині дослідження, наводять наприкінці тексту роботи, починаючи з нової сторінки. Використані джерела подають у порядку, за яким вони вперше згадуються в тексті або в алфавітному порядку.

Додатки є рекомендованими у курсовій роботі. Додатки до курсової роботи повинні містити інформаційні матеріали, що становлять базу аналітичних досліджень згідно з вибраною темою. Крім того, у додатки доцільно включати допоміжний матеріал, потрібний для повноти сприймання курсової роботи:

- таблиці допоміжних даних;
- інструкції, методики, опис алгоритмів, розроблених у процесі виконання роботи;
- ілюстрації допоміжного характеру.

Додатки оформлюють як продовження курсової роботи. Додаток повинен мати тематичний заголовок, надрукований малими літерами з першої великої симетрично тексту сторінки, починатись з нової сторінки. Біля правого поля аркуша малими літерами з першої великої друкують слово «Додаток» поряд – велику літеру, що позначає додаток. Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Ґ, Є, І, Ї, О, Ч, Ъ, наприклад: «Додаток А». Єдиний додаток позначають так: «Додаток А». У змісті не слід виокремлювати кожний додаток, достатньо вказати номер першої сторінки додатків.

Курсова робота виконується відповідно до вимог цих методичних вказівок, інакше вона не буде допущена до захисту, незалежно від її змісту.

Остаточний варіант курсової роботи повинен бути зданий у встановлений термін (як правило, за 10 днів до її захисту).

Студент повинен бути готовий до короткого (протягом 5-8 хвилин) викладу змісту своєї роботи та її захисту.

4. ПОРЯДОК РЕЦЕНЗУВАННЯ ТА ЗАХИСТУ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Врачування зауважень керівника. Студент повинен врахувати сформульовані науковим керівником конкретні зауваження. Залежно від характеру та змісту зауважень він виправляє стилістичні та орфографічні помилки, доповнює курсову роботу новими положеннями, уточнює чи змінює свою позицію щодо спірних проблем. Після цього, за погодженням із керівником, студент може передати йому для ознайомлення повторний варіант своєї курсової роботи або лише тих її частин (фрагментів), до яких були зроблені найбільш істотні зауваження. Результатом цієї роботи має бути остаточний варіант курсової роботи.

Термін подачі курсових робіт. Термін подачі курсових робіт встановлюється кафедрою відповідно до графіків навчального процесу та самостійної роботи студента на поточний навчальний рік. Виконана курсова робота подається студентом на кафедру для рецензування не пізніше як за два тижні до початку заліково-екзаменаційної сесії. Прийом курсових робіт кафедрою після встановленого терміну можливий лише за наявності поважних причин затримки й з письмового дозволу завідувача кафедри, за попередньою згодою керівника курсової роботи.

Рецензування. Курсову роботу рецензує викладач кафедри. У рецензії він визначає позитивні аспекти та недоліки роботи. Курсова робота, яка має позитивну оцінку, допускається до захисту. Готуючись до захисту курсової роботи, студент має ознайомитись зі змістом рецензії, з'ясувати характер зроблених зауважень і підготувати на них відповіді.

Підготовка до захисту. Під час підготовки до захисту студент має погодити з науковим керівником складену ним стислу доповідь щодо змісту курсової роботи і підготовлені наочні матеріали (презентацію).

У доповіді необхідно:

- розкрити актуальність вибраної теми;
- чітко сформулювати основну мету і завдання роботи;
- стисло розкрити зміст роботи;
- доповісти про результати роботи, зроблені висновки і пропозиції;
- вказати труднощі чи проблеми, з якими зіткнувся студент під час написання курсової роботи.

Захист курсової роботи. Захист курсової роботи відбувається до початку заліково-екзаменаційної сесії на кафедрі в присутності комісії, студентів групи, наукового керівника і проходить за процедурою, яка передбачає:

- виступ студента (до 5–7 хвилин);

– відповіді на запитання наукового керівника, членів комісії та присутніх;

– виступ рецензента;

– оцінку курсової роботи з урахуванням процедури її захисту.

На захисті студент повинен розкрити основний зміст роботи, обґрунтувати свій погляд, відповіді на запитання членів комісії. Відповіді студента мають бути конкретними, змістовними, лаконічними та науково обґрунтованими.

Під час захисту оцінюються якість виконаної курсової роботи, рівень знань і навичок, здобутих при розкритті теми, вміння аналізувати наукові та літературні джерела, практичну діяльність організацій, аргументовано і логічно висловлювати думки, відстоювати свою точку зору.

5. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Під час оцінювання якості виконання студентом курсової роботи застосовуються такі критерії:

1. *Актуальність теми роботи.* Відповідність теми проблемам та напряду підготовки і спеціальності, відповідність плану і змісту роботи її темі.

2. *Визначення мети, завдання, предмету, об'єкту курсової роботи.* Оцінюється здатність правильно сформулювати мету дослідження, обґрунтувати предмет та об'єкт дослідження, назвати основні його завдання. Ступінь опрацювання вітчизняних та зарубіжних літературних джерел.

3. *Рівень викладу основного матеріалу.* Логічно-структурна побудова роботи, рівень самостійності теоретичного дослідження, глибина теоретичного аналізу проблеми.

4. *Рівень обґрунтованості та реальності розробок та пропозицій.* Якість обґрунтування висновків та рекомендацій, розрахунок економічного ефекту від впровадження.

5. *Оформлення курсової роботи.* Відповідність вимогам стандарту в оформленні тексту, посилань, списку літератури, таблиць, рисунків.

Оцінка курсової роботи здійснюється за 100-бальною шкалою, яка складається з двох частин:

1) виконання курсової роботи (до 60 балів);

2) захист роботи (до 40 балів).

Оцінка «**відмінно**» (90-100 балів) ставиться, якщо студент:

1) показав глибокі теоретичні знання дисципліни, з якої виконана курсова робота;

2) оволодів первинними навичками науково-дослідної роботи: зби-

рати дані, аналізувати, творчо осмислювати, формулювати висновки;

3) виконав роботу грамотно, не допускаючи орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок;

4) оформив роботу у відповідності до вимог і подав її до захисту у визначений кафедрою термін;

5) на захисті продемонстрував глибокі знання теми дослідження, впевнено відповів на запитання членів комісії.

Оцінка **«добре»** (75-89 балів) ставиться, якщо студент:

1) показав досить високі теоретичні знання дисципліни, з якої виконана курсова робота;

2) оволодів первинними навичками досліджень: збирати дані, аналізувати, осмислювати їх, формулювати висновки, однак не може в достатній мірі проаналізувати літературу і джерела з досліджуваної теми;

3) виконав роботу грамотно, допускаючи поодинокі орфографічні, пунктуаційні та стилістичні помилки;

4) оформив роботу у відповідності до вимог і подав її до захисту у визначений кафедрою термін;

5) на захисті продемонстрував глибокі знання теми дослідження, відповів на запитання членів комісії.

Оцінка **«задовільно»** (60-74 балів) ставиться, якщо студент:

1) показав достатні теоретичні знання дисципліни, з якої виконується дана робота;

2) загалом оволодів первинними навичками дослідної роботи: збирати дані, аналізувати, осмислювати їх, формулювати висновки, однак допускає в роботі порушення принципів логічного і послідовного викладу матеріалу, мають місце окремі фактичні помилки і неточності;

3) допускає помилки в оформленні роботи та її науково-довідкового апарату;

4) допускає численні граматичні та стилістичні помилки;

5) на захисті продемонстрував задовільні знання з теми дослідження, але не зумів впевнено й чітко відповісти на додаткові запитання членів комісії.

Оцінка **«незадовільно»** (менше 60 балів) ставиться, якщо на захисті студент проявив повне незнання досліджуваної проблеми, не зумів задовільно відповісти на поставлені питання, що свідчить про несамостійне виконання курсової роботи.

Результати захисту курсової роботи оцінюються за кредитно-модульною системою, визначеною робочою програмою дисципліни. Оцінку викладач виставляє в екзаменаційну відомість і залікову книжку

студента.

Курсові роботи зберігаються на кафедрі протягом трьох років, потім списуються в установленому порядку. Роботи, що мають наукову й практичну цінність, рекомендуються кафедрою для написання студентом дипломної роботи з даної теми.

ДОДАТКИ

Додаток А

Орієнтовна тематика курсових робіт:

1. Система матеріального й морального стимулювання трудових колективів і працівників підприємства (організації).

2. Система економічних методів менеджменту підприємства (організації) та напрямки її удосконалення.

3. Організаційно-розпорядчі методи менеджменту підприємства (організації) та підвищення ефективності їх застосування в практиці роботи підприємств (організацій).

4. Система соціальних методів менеджменту на підприємства (організації).

5. Методи підготовки, прийняття та реалізації управлінських рішень на підприємстві (в організації).

6. Культура як інструмент управління.

7. Виявлення й використання резервів підвищення ефективності та якості управлінської діяльності.

8. Внутрішнє середовище організації, взаємозв'язок внутрішніх змінних, їх вплив на методи і культуру управління.

9. Аналіз динаміки змін у внутрішньому середовищі організації та оцінка її відповідності змінам у зовнішньому середовищі.

10. Зовнішнє середовище організації, фактори прямої та непрямої дії, їх вплив на методи і стиль управління.

11. Вплив зовнішнього середовища на організаційну культуру.

12. Аналіз зовнішнього середовища організації, оцінка реальності та перспективності його стратегічних цілей.

13. Вплив зовнішніх факторів на характер діяльності організації та розроблення стратегії її зміни відповідно до цих факторів.

14. Система управління підприємством: складові, методи дослідження.

15. Планування як функція менеджменту, різновиди планів та їх взаємозв'язок.

16. Стратегічне планування, його історичні передумови, сутність, зміст і удосконалення.

17. Оперативне планування: сутність, етапи реалізації.

18. Досвід розроблення і використання сітьових графіків в управлінні виробництвом, ремонтному господарстві та будівництві.

19. Програма управління за цілями в організації та обґрунтування її необхідності.

20. Делегування повноважень та умови, що підвищують його ефективність.

21. Організаційні структури управління сучасним підприємством.

22. Формування та удосконалення організаційної структури управління організацією.

23. Тенденції та принципи формування організаційних структур управління організацією.

24. Організаційні структури і методи управління сучасними фірмами, господарськими товариствами та об'єднаннями підприємств.

25. Організація структури управління, принципи і методи їх проектування.

26. Аналіз структури управління організацією, її оцінка відповідності характеру та цілям діяльності організації, а також пропозиції щодо зміни структури.

27. Особливості організації управління розвитком виробництва в американських та японських фірмах.

28. Система мотивації в менеджменті та її удосконалення.

29. Мотивація та стимулювання праці як необхідна умова ефективного управління.

30. Мотивація персоналу організації та основні напрями підвищення її ефективності.

31. Контроль як функція менеджменту: необхідність, мета, види контролю, процес контролю.

32. Вплив контролю на поведінку системи та основні напрями, що підвищують його ефективність.

33. Економічні, адміністративні, соціально-психологічні методи менеджменту, їх взаємозв'язок та ефективність.

34. Критерії та засоби оцінки ефективності управління і діяльності організації управління.

35. Роль та основні напрями розвитку економічного стимулювання як методу управління організацією.

36. Удосконалення методів управління матеріальними ресурсами організації.

37. Комунікації, їх види та роль в процесах управління.

38. Визначення кола проблем у системах комунікацій в організації та основні напрями їх вирішення.

39. Основні напрями підвищення ефективності неформальних кому-

нікаційних каналів в організації та методи їх використання.

40. Інформаційне забезпечення менеджменту.

41. Розробка моделі та якісна оцінка якостей менеджера організації.

42. Сучасний стан та основні напрями удосконалення планування діяльності організації.

43. Місце керівника у системі управління організацією та напрями удосконалення його самоменеджменту.

44. Управлінське дослідження внутрішнього та зовнішнього середовища організації та використання його результатів у процесі менеджменту.

45. Аналіз лідерства та удосконалення використання впливу, влади та наслідування у керівництві організацією.

46. Аналіз комунікаційних процесів в організації та напрями їх удосконалення.

47. Психологія та етика ділових відносин у системі управління підприємством.

48. Необхідність інформації та її використання в підприємстві.

49. Вивчення стратегії й тактики сучасного менеджменту на підприємстві.

50. Оплата праці, як основний чинник мотивування продуктивності праці.

Додаток Б

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ПЕТРА МОГИЛИ**

Факультет економічних наук
Кафедра менеджменту

**МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА
РОБОТА З МЕНЕДЖМЕНТУ**

на тему: «_____»

Студента(ки) 3 курсу 316 групи
Спеціальність 073 «Менеджмент»
(D3 «Менеджмент»)

(Прізвище, ініціали студента, підпис)

Керівник: _____

Національна шкала _____

Кількість балів: _____

Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис)

(підпис)

м. Миколаїв – 2025 рік

Додаток В

Приклади оформлення списку літератури згідно ДСТУ 8302:2015
 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні
 положення та правила складання» з урахуванням правок
 (код УКНД 01.140.40)

Характеристика джерела	Приклад оформлення
	Книги
Один автор	Скидан О. В. Аграрна політика в період ринкової трансформації : монографія. Житомир : ЖНАЕУ, 2008. 375 с.
Два автора	Крушельницька О. В., Мельничук Д. П. Управління персоналом : навч. посіб. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Київ, 2005. 308 с.
Три автора	Скидан О. В., Ковальчук О. Д., Янчевський В. Л. Підприємництво у сільській місцевості : довідник. Житомир, 2013. 321 с.
Чотири автори	Методика нормування ресурсів для виробництва продукції рослинництва / Вітвіцький В. В., Кисляченко М. Ф., Лобастов І. В., Нечипорук А. А. Київ : Укראгропромпродуктивність, 2006. 106 с. Основи марикультури / Грициняк І. І. та ін. Київ : ДІА, 2013. 172 с.
П'ять і більше авторів	Екологія : навч. посіб. / Б. В. Борисюк та ін. Житомир, 2003. 174 с. Методи підвищення природної рибопродуктивності ставів / Андрющенко А. І. та ін. ; за ред. М. В. Гринжевського. Київ, 1998. 124 с.
Колективний автор	Органічне виробництво і продовольча безпека : зб. матеріалів доп. учасн. III Міжнар. наук.-практ. конф. / Житомир. нац. агрокол. ун-т. Житомир : Полісся, 2015. 648 с.

«Методичні рекомендації до виконання
міждисциплінарної курсової роботи з Менеджменту»

Багатотомне видання	<p>Генетика і селекція в Україні на межі тисячоліть : у 4 т. / гол. ред. В. В. Моргун. Київ : Логос, 2001. Т. 2. 636 с.</p> <p>Фауна України. В 40 т. Т. 36. Инфузории. Вып. 1. Суктории (<i>Ciliophora, Suctorea</i>) / И. В. Довгаль. Киев : Наукова думка, 2013. 271 с.</p>
За редакцією	Доклінічні дослідження ветеринарних лікарських засобів / за ред. І. Я. Коцюмбаса. Львів : Тріада плюс, 2006. 360 с.
Автор і перекладач	<p>Котлер Ф. Основы маркетинга : учеб. пособие / пер. с англ. В. Б. Боброва. Москва, 1996. 698 с.</p> <p>Брігхем С. В. Основы фінансового менеджменту / пер. з англ. В. Біленького та ін. Київ : Молодь, 1997. 998 с.</p>
Частина видання	
Розділ книги	Саблук П. Т. Напрямки розвитку економіки в аграрній сфері виробництва. <i>Основи аграрного підприємництва</i> / за ред. М. Й. Маліка. Київ, 2000. С. 5–15.
Тези доповідей, матеріали конференцій	<p>Зінчук Т. О. Економічні наслідки впливу продовольчих органічних відходів на природні ресурси світу. <i>Органічне виробництво і продовольча безпека</i> : зб. матеріалів доп. учасн. II Міжнар. наук.-практ. конф. Житомир : Поліся, 2014. С. 103–108.</p> <p>Скидан О. В., Судак Г. В. Розвиток сільськогосподарського підприємництва на кооперативних засадах. <i>Кооперативні читання: 2013 рік</i> : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 4–6 квіт. 2013 р. Житомир : ЖНАЕУ, 2013. С. 87–91.</p>

<p>Статті з продовжуючих та періодичних видань</p>	<p>Якобчук В. П. Стратегічні пріоритети інноваційного розвитку підприємництва в аграрній сфері. <i>Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Сер. Економіка</i>. 2013. Вип. 148. С. 31–34.</p> <p>Масловська Л. Ц., Савчук В. А. Оцінка результативності і ефективності виробництва органічної агропродовольчої продукції. <i>Агросвіт</i>. 2016. № 6. С. 23–28.</p> <p>Акмеологічні засади публічного управління / Є. І. Ходаківський та ін. <i>Вісник ЖНАЕУ</i>. 2017. № 1, т. 2. С. 45–58.</p> <p>Dankevych Ye. M., Dankevych V. Ye., Chaikin O. V. Ukraine agricultural land market formation preconditions. <i>Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis</i>. 2017. Vol. 65, № 1. P. 259–271.</p>
	<p>Електронні ресурси</p>
<p>Книги</p>	<p>Ілляшенко С. М., Шипуліна Ю. С. Товарна інноваційна політика : підручник. Суми : Університетська книга, 2007. 281 с. URL: ftp://lib.sumdu.edu.ua/Books/1539.pdf (дата звернення: 10.11.2017).</p>
<p>Законодавчі документи</p>	<p>Про стандартизацію : Закон України від 11 лют. 2014 р. № 1315. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1315-18 (дата звернення: 02.11.2017).</p> <p>Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року : проект / М-во аграр. політики та продовольства України. URL: http://minagro.gov.ua/apk?nid=16822 (дата звернення: 13.10.2017).</p>

<p>Періодичні видання</p>	<p>Клітна М. Р., Брижань І. А. Стан і розвиток органічного виробництва та ринку органічної продукції в Україні. <i>Ефективна економіка</i>. 2013. № 10. URL: http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=2525 (дата звернення: 12.10.2017).</p> <p>Neave H. Deming's 14 Points for Management: Framework for Success. <i>Journal of the Royal Statistical Society. Series D (The Statistician)</i>. 2012. Vol. 36, № 5. P. 561–570. URL: http://www2.fiu.edu/~revellk/pad3003/Neave.pdf (Last accessed: 02.11.2017).</p> <p>Colletta L. Political Satire and Postmodern Irony in the Age of Stephen Colbert and Jon Stewart. <i>Journal of Popular Culture</i>. 2009. Vol. 42, № 5. P. 856–874. DOI: 10.1111/j.1540-5931.2009.00711.x.</p>
<p>Сторінки з веб-сайтів</p>	<p>Що таке органічні продукти і чим вони кращі за звичайні? <i>Екологія життя</i> : веб-сайт. URL: http://www.eco-live.com.ua (дата звернення: 12.10.2017).</p>
<p>Інші документи</p>	
<p>Законодавчі і нормативні доку- менти (інструкції, накази)</p>	<p>Конституція України : станом на 1 верес. 2016 р. / Верховна Рада України. Харків : Право, 2016. 82 с.</p> <p>Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень : Закон України від 5 жовт. 2017 р. № 2164. <i>Урядовий кур'єр</i>. 2017. 9 листоп.</p> <p>Інструкція про порядок нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : затв. наказом М-ва фінансів України від 20 квіт. 2015 р. № 449. <i>Все про бухгалтерський облік</i>. 2015. № 51. С. 21–42.</p> <p>Про затвердження Порядку забезпечення доступу вищих навчальних закладів і наукових установ, що знаходяться у сфері управління Міністерства освіти і науки України, до електронних наукових баз даних : наказ М-ва освіти і науки України від 2 серп. 2017 р. № 1110. <i>Вища школа</i>. 2017. № 7. С. 106–107</p>

Стандарти	<p>ДСТУ ISO 9001: 2001. Системи управління якістю. [Чинний від 2001-06-27]. Київ, 2001. 24 с. (Інформація та документація).</p> <p>СОУ–05.01-37-385:2006. Вода рибогосподарських підприємств. Загальні вимоги та норми. Київ : Міністерство аграрної політики України, 2006. 15 с. (Стандарт Мінагрополітики України)</p>
Патенти	<p>Комбайн рослинозбиральний універсальний : пат. 77937 Україна : МПК А01D 41/02, А01D 41/04, А01D 45/02. № а 2011 09738 ; заявл. 05.08.2011 ; опубл. 11.03.2013, Бюл. № 5.</p>
Авторські свідоцтва	<p>А. с. 1417832 СССР, МКИ А 01 F 15/00. Стенка рулонного пресс-подборщика / В. Б. Ковалев, В. Б. Мелегов. № 4185516 ; заявл. 22.01.87 ; опубл. 23.08.88, Бюл. № 31.</p>
Дисертації, автореферати дисертацій	<p>Романчук Л. Д. Оцінка джерел надходження радіонуклідів до організму мешканців сільських територій Полісся України : дис. ... д-ра с.-г. наук : 03.00.16 / Житомир. нац. агрокол. ун-т. Житомир, 2011. 392 с.</p> <p>Романчук Л. Д. Оцінка джерел надходження радіонуклідів до організму мешканців сільських територій Полісся України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра с.-г. наук : 03.00.16. Житомир, 2011. 40 с.</p>
Препринти	<p>Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т пробл. безпеки АЕС НАН України, 2006. 7 с. (Препринт. НАН України, Ін-т пробл. безпеки АЕС ; 06-1).</p>

ДЛЯ НОТАТОК

*Тетяна Іванівна Лункіна
Любов Сергіївна Дранус
Костянтин Леонтіївич Нетудихата*

Методична серія
Випуск № 474

МЕНЕДЖМЕНТ

*До виконання
міждисциплінарної курсової роботи
здобувачами вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
за спеціальністю 073 / D 3 Менеджмент*

*Друкується в авторській редакції
Комп'ютерна верстка В. Шевченко.
Друк С. Волинець. Фальцювальні-палітурні роботи О. Мішалкіна.*

Підп. до друку 19.02.2026.
Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк різнограф.
Ум. друк. арк. 1,63. Обл.-вид. арк. 1,11.
Тираж 10 пр. Зам. № 7176.

Видавець і виготовлювач: ЧНУ ім. Петра Могили.
54003 м. Миколаїв, вул. 68 Десантиків, 10.
Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №6124 від 05.04.2018